

Анотація

У статті розглянуті тенденції демографічного розвитку українського суспільства, проаналізовані медико-соціальні показники та основні фактори, що визначають рівень здоров'я нації. У даному контексті запропонована концепція превентивної тривекторної системи охорони здоров'я для вирішення проблем депопуляції, збереження трудового потенціалу населення, покращення стану індивідуального та громадського здоров'я.

Ключові слова: демографічна криза, превентивна система охорони здоров'я, тривекторний підхід, страхування здоров'я.

Аннотация

В статье рассмотрены тенденции демографического развития украинского общества, проанализированы медико-социальные показатели и основные факторы, которые определяют уровень здоровья нации. В данном контексте предложена концепция превентивной тривекторной системы здравоохранения для решения проблем депопуляции, сохранения трудового потенциала населения, улучшения состояния индивидуального и общественного здоровья.

Ключевые слова: демографический кризис, превентивная система здравоохранения, тривекторный подход, страхование здоровья.

Annotation

In the current article, trends of demographic development of Ukrainian society have been considered; medical and social indicators as well as the main factors determining the population health level have been analyzed. In this context the concept of preventive three-vector health care system has been proposed with the view of solving the problems of depopulation, saving the human resource potential, strengthening the state of individual and public health.

Key words: demographic crisis, preventive health care system, three-vector approach, health insurance.

УДК 377.145

Проскура В.Ф.,
к.е.н., професор
Мукачівський технологічний інститут

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Постановка проблеми. Економічний розвиток становить собою багатофакторний процес, який відображає як еволюційну, так і революційну зміну господарського механізму. Навіть в умовах еволюційних змін розвиток відбувається нерівномірно й відповідно до циклів ділової активності включає періоди зростання й спаду. Як складова економічного розвитку економічне зростання є найважливішою характеристикою суспільного виробництва для будь-яких господарських систем. Поняття «економічне зростання» на цей час не викликає серйозних дискусій, під ним розуміють стійке збільшення масштабів економіки, процес зростання валового внутрішнього продукту, валового національного продукту як в абсолютній величині, так і з розрахунку на душу населення в довгостроковому періоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системне дослідження процесів кластеризації підприємств, формування методології розробки ефективної політики сільової економіки, розробка механізмів її реалізації в умовах України є важливим фактором загальної ефективності функціонування національної економіки, її місця в економічному просторі Європи та світу. Саме цим питанням присвячені провідні праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них варто виділити таких дослідників, як Наумов В., Ваганова О., Марков Л., Портер М., Мірзодасєва Т., Матвеев Є., Ткачева С., Безвушко Е. та ін. Проведений огляд літературних джерел з досліджуваної проблеми засвідчує про наявність багатьох невіршених теоретичних і практичних питань ефективної кластеризації галузей національної економіки.

Постановка завдання. Метою даної роботи є аналіз проблем застосування кластерного підходу як сучасного інструментарію стратегічних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук напрямків розвитку, який забезпечуватиме надійне економічне зростання, завжди цікавив учених-економістів. Дослідження

основних закономірностей економічного зростання знайшли своє вираження в моделях, які стали віддзеркаленням різних концептуальних поглядів на проблему розвитку [4].

Неокласичні моделі головну увагу приділяють формуванню макроекономічної виробничої функції. На цій основі аналізуються фактори й результати зростання, обумовлені традиційними цінностями ринкового господарства: приватною власністю, конкуренцією, ефективністю використання ресурсів, помірним втручанням держави в господарські процеси (модель Солоу, модель Кобба-Дугласа та ін.).

Кейнсіанські моделі значну увагу приділяють факторам, орієнтованим на визначення параметрів макроекономічного розвитку в умовах активного державного впливу на ринок і його регулювання (модель Харрода, модель Домара та ін.).

Динамічні моделі міжгалузевого балансу (МГБ) призначені для одержання докладного опису якісного й кількісного значення безлічі елементів економічного зростання, а також виявлення найбільш «дефіцитних» галузей, які вимагають активного втручання держави для підтримки економічного зростання (модель МГБ та ін.).

Більшість із зазначених вище моделей виникали в результаті еволюційних змін у розумінні сутності й значення економічного розвитку суспільства.

В останнє десятиліття було опубліковано декілька якісно нових теоретичних моделей, у яких обґрунтовувалася ендогенна природа технологічних змін, які зумовлювали економічне зростання. Принципова особливість нових моделей полягає в тому, що в них виробнича функція містить у тій або іншій формі нову змінну – людський капітал, що характеризує обсяг наукових знань і практичного досвіду, накопиченого в процесі навчання й безпосередній виробничій діяльності. При цьому, сфера науково-дослідних розробок сприймається як необхідна умова економічного зростання, оскільки саме вона забезпечує накопичення людського капіталу [8].

Модель Дж. Гросмана й Е. Хелмана враховує можливості переливу капіталу для фінансування науково-дослідних розробок і пророкує за певних умов формування транснаціональних корпорацій по мірі наближення до рівноважної траєкторії.

В 1999-2001 рр. з'явилися нові дослідження, присвячені моделям економічного зростання з ендогенним технологічним процесом, у яких «ефект масштабу» у наочному вигляді відсутній. У сучасних концепціях економічного зростання увага спрямована на різні варіанти поєднання чотирьох детермінантів розвитку, які нерідко йменують «чотирма китами економіки» – робочої сили, капіталів, ресурсів і технології.

Для сільськогосподарського виробництва економічне зростання означає збільшення маси чистого продукту, тобто валового доходу, що є джерелом фондів споживання й нагромадження, а також надходжень у місцевий і державний бюджети. Оскільки на сучасному етапі завдання підвищення ефективності господарювання аграрних формувань прямо пов'язане з необхідністю активізації й нарощування використання їхнього ресурсного потенціалу, то на регіональному рівні управління істотно зростає роль стратегічного планування. Саме продумана стратегія, яка пройшла певну процедуру затвердження повинна стати основою розвитку економіки регіону і його провідної галузі - сільськогосподарського виробництва.

На основі узагальнення відомих в усьому світі стратегій розвитку підприємництва було виділено так звані базисні стратегії, які відображають різні підходи до розвитку регіону й пов'язані зі зміною стану асортиментів виробленої підприємствами регіону продукції, ринків її збуту, галузевих і технологічних особливостей виробництва та ін.

До першої групи базисних стратегій відносяться стратегії концентрованого зростання, основними з яких є:

- стратегія посилення позиції на існуючому ринку без зміни асортиментів продукції;
- стратегія пошуку нових ринків для наявних асортиментів продукції;
- стратегія розвитку нових продуктів.

Друга група поєднує стратегії інтегрованого зростання:

- стратегія зворотної вертикальної інтеграції;
- стратегія попередньої інтеграції.

Третю групу складають стратегії диверсифікації:

- стратегія внутрішньої диверсифікації;
- стратегія горизонтальної диверсифікації;
- стратегія конгломеративної диверсифікації.

До 90-х років минулого століття практично весь спектр стратегій зводився до одержання конкурентних переваг через комбінацію ринкової й ресурсної орієнтації. Для забезпечення стійкого функціонування економіки регіону, в першу чергу, необхідно оптимально формувати й комбінувати ресурси, оскільки це дає певні конкурентні переваги в сфері виробництва. У той же час, комбінація ресурсів, їхні пропорції повинні визначатися ринковими факторами [3].

З позиції економічної безпеки необхідність комбінації ресурсного й ринкового підходів пояснюється тим, що, з одного боку, потреба в ресурсах є, у певній мірі, похідною від ринкового стану підприємств регіону, а з іншого боку – ресурсний потенціал обумовлює успішне функціонування підприємств регіону в умовах ринку. Дійсно, кожне підприємство має у своєму розпорядженні різноманітні ресурси й може комбінувати ними у відповідності зі своїми можливостями. Якщо підприємство здійснює вибір і комбінацію ресурсів краще, оригінальніше, швидше конкурентів, то йому гарантований успіх на ринку [1].

Однак механічне перенесення зазначених вище концепцій стратегічного розвитку й забезпечення економічної безпеки на виробничі формування аграрного сектора України неможливе через цілий ряд факторів:

по-перше, вони не враховують специфіки сільськогосподарського виробництва;

по-друге, вони орієнтовані на великі виробничі одиниці з високим ступенем концентрації капіталу й спроможні до активної діяльності на фінансових ринках;

по-третє, розглянуті вище концепції практично не розкривають особливостей стратегічної позиції підприємств в умовах дефіциту фінансових ресурсів;

по-четверте, вони адаптовані до макроекономічних умов країн з розвинутою економікою, яка відрізняється від вітчизняної системи державного регулювання ринку.

Якщо розглядати стратегічні напрями концентрованого зростання, то слід зазначити, що стратегію розвитку нових продуктів сільськогосподарських підприємств використовувати практично неможливо. Сучасний асортимент виробленої ними сільськогосподарської продукції вже склався під впливом природно-кліматичних і ринкових умов господарювання, а структура виробленої продукції визначається крім власних ресурсних можливостей інфраструктурою переробної промисловості регіону, сформованою системою інтеграції, кооперації, поділу праці й т.д. Тобто можливості розширення асортиментів виробленої продукції практично вичерпані [6].

Пошук нових ринків для наявних асортиментів товарів для окремого сільськогосподарського підприємства є нереальним, оскільки великі компанії, що є основними операторами національних і регіональних сільськогосподарських ринків, об'єктивно диктують правила гри й досить жорстко регулюють кількість і склад гравців на цьому економічному полі.

Стратегія посилення позиції на існуючому ринку без зміни асортиментів виробленої продукції залишається єдиною можливим напрямком концентрованого зростання підприємства. У вітчизняній економічній літературі така стратегія розвитку, яку покладено в інтенсифікацію виробництва, вивчена досить глибоко. Саме ця стратегія була провідною в умовах економіки, заснованої на практично тотальному державному регулюванні всіх сфер виробничої діяльності [5].

Стратегії інтегрованого зросту, спрямовані на зростання підприємства за рахунок поглинання або посилення контролю над постачальниками й структурами, що перебувають між підприємством і кінцевими споживачами виробленої ними продукції, тобто над системами розподілу й продажу, нереальні через слабку концентрацію капіталу в сільськогосподарських підприємствах. Саме через цей фактор сільськогосподарські підприємства самі стають об'єктом поглинання з боку фінансово-промислових корпорацій, що диверсифікують свою діяльність [7].

Стратегічна орієнтація сільськогосподарських підприємств на диверсифікованість виробництва теж украй проблематична. Виробництво нових видів сільськогосподарської продукції практично неможливе через зазначені вище причини. А розвиток переробних виробництв в умовах досить високого насичення ринку продукцією переробки сільськогосподарської сировини, як показала практика, ефективний лише в одиничних випадках [2].

Висновки з проведеного дослідження. Інтенсифікація виробництва як стратегічний напрямок розвитку підприємств сільськогосподарського сектора регіону можлива лише на фазах поживлення й підйому, тоді як під час криз і депресії, що характеризуються жорстким дефіцитом інвестиційних ресурсів, необхідні інші форми підтримки цілісності макроекономічних систем.

Бібліографічний список

1. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіук. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 244 с.
2. Ларіна Н. І. Кластеризація як шлях підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни і регіонів / Н. І. Ларіна, А. І. Макаєв // ЕКО. – 2006. – №10. – С. 25-28.
3. Мазаєв А. К. Конкурентоспроможність як чинник розвитку галузевого ринку: на прикладі ринку легкових автомобілів України : дис. канд. екон. наук / А. К. Мазаєв. – М., 2003. – 254 с.
4. Макаров Л. М. Взаємозв'язок чинників економічного зростання в трансформованій економіці України : дис. канд. екон. наук / Л. М. Макаров. – Челябінськ, 2004. – 451 с.

5. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование / Пономаренко В. С., Клебанова Т. С., Чернова Н. Л. – Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2004. – 144с.
6. Скоч А. Міжнародний досвід формування кластерів / А. Скоч // Космополіс. – 2007. – 2(16). – С. 125-134.
7. Філіпов П. Кластери конкурентоспроможності / П. Філіпов // Експерт Північно-зах. – 2003. – № 43 (152). – С. 12-19.
8. Shewhart W. Economic Control of Quality of Manufactured Product / W. Shewhart. – New York : D. Van Nostrand Co., 1931. – P. 53-54.

Анотація

В роботі розглянуто кластерний підхід як один головних інструментів стратегічного дослідження економічного розвитку регіонів. Визначено основні напрямки формування кластерної стратегії розвитку економіки.

Ключові слова: кластер, розвиток, дослідження, економічна безпека.

Аннотация

В работе рассмотрены кластерный подход как один из главных инструментов стратегического исследования экономического развития регионов. Определены основные направления формирования кластерной стратегии развития экономики.

Ключевые слова: кластер, развитие, исследования, экономическая безопасность.

Annotation

We consider cluster approach as one of the main instruments for strategic economic development study. The basic directions of formation of cluster economic development strategy.

Key words: cluster development, research, economic security.

УДК 377.125

**Назаренко С.А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Черкаський державний технологічний університет**

КЛАСТЕРНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Для підвищення конкурентоспроможності регіону важлива роль відводиться запровадженню кластерних механізмів. Зокрема, при формуванні кластеру процесів життєзабезпечення доцільно забезпечити функціонування процесів оцінки і контролю, проводити відповідні економічні вимірювання і сформувати індикатори якості життя (ІЯЖ), які доцільно розділяти на диференціальні та інтегральні. В основу такої класифікації покладена суб'єктно-об'єктна ознака, за якою вибір ІЯЖ здійснюється, виходячи з потреби стійкого розвитку суспільства з врахуванням самооцінки кластеру процесів життєзабезпечення (КПЖ). Диференціальні ІЯЖ базуються на параметрах об'єктивних умов і процесів життєдіяльності, проте до теперішнього часу на практиці не існує нормативно встановленої номенклатури таких ІЯЖ і критеріїв їх оцінки як на державному рівні, так і на рівні суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базовою складовою теорії конкурентоспроможності регіонів є теоретичні та прикладні проблеми формування й розвитку регіональних відносин. Науковими працями, що ввійшли в основу дослідження регіональних процесів як складної палітри відносин є праці О.М. Алімова, М.П. Бутка, С.І. Дорогунцова, Т.М. Качали, А.В. Єнгібарова, В.І. Захарченка, М.І. Захматова, В.П. Ільчука, С.Г. Камолова, Є.Г. Кочетова, М.А. Кравця, Д.М. Крука, А.С. Лисецького, А.А. Мальцева, В.Н. Мосіна, Б.М. Мочалова, Т.В. Пепи, В.І. Пили, Б.П. Плишевського, В.А. Смирнова, А. Тодосейчука, Ю.В. Токарєва, В.І. Удовиченко, І.П. Фамінського, М.І. Фащевського, Е.Б. Фігурнова, О.М. Цигичко, Л.Г. Чернюк та інших учених-економістів. Вони розглядають різні концепції розвитку продуктивних сил, які дотепер знаходяться в сфері наукових досліджень.

Вагомий внесок в дослідження та вирішення проблеми життєзабезпечення населення зробили вітчизняні науковці: Чудновець І., Лібанов Е., Євдокимова І., Краснов Ю. та інші. Однак в їх наукових роботах недостатньо використовувалися кластерні механізми.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>